

Braća Karić između Rusije i Srbije - Anatomija jednog uspeha I

KORIŠĆENJE TRANZICIONE KONFUZIJE

Dimitrije BOAROV

Uz dobre pravne savetnike i nešto ulaganja kod srpskih i ruskih sudova moglo se postići mnogo. Da li je vreme unosnih poslova u Rusiji za Kariće prošlo? Misterija Mobtel.

Još PRED PROPAST TREĆE JUGOSLAVIJE i Sovjetskog Saveza, to jest pred krah socijalizma kao svetske pojave, krajem osamdesetih godina, privatna kompanija braće Karić, porodice iz Peći na Kosovu i Metohiji, postaje miljenik komunističke vlasti u Beogradu. Naime, ta vlast pokušava da „meko reformiše“ privredu, kako bi nekako „samoupravni socijalizam“ prilagodila novom vremenu, pa preko primera uspešnosti ove male privatne kompanije gradi simbol tolerancije komunističke vlasti prema privatnoj inicijativi.

Još su neke okolnosti u tom trenutku išle na ruku Karićima. Kao Srbi pravoslavne vere koji posluju u pokrajini Kosovo, gde je većinsko stanovništvo albanske nacionalnosti, oni su predstavljali jednu od onih pogodnih firmi preko kojih bi država podržala i ostanak Srba na Kosovu, koji su prethodno, čitavih nekoliko decenija, počeli sve brže da se iseljavaju u severne delove Srbije. I ta okolnost uticala je na povlačenje niza blagonaklonih poteza državnog aparata da se Karićima omogući razvoj privatne firme – te da se tako dokaže da Srbi imaju ekonomsku perspektivu i na Kosovu.

Kao okretni trgovci i posrednici Karići su iskoristili tadašnju oficijelnu medijsku promociju i političku i finansijsku podršku da dobro zarade u već tada dezorganizovanoj i kriznoj južnoj srpskoj pokrajini – ali su brzo i tačno procenili da Miloševićeva nastojanja da slomi albansku autonomiju Kosova ne vode rešenju istorijskog problema i da tamo ni za njihove poslove nema unos-

ne perspektive. Zbog toga svoje poslove prvo sele u Beograd. Oni su pri tome shvatili i to da trgovina zanatskim proizvodima sa Kosova ili nekakva sitna industrijska proizvodnja u zakupljenim pogonima u državnoj svojini širom Kosova ne donosi veliku zaradu. Karići vide da se u jednoj državi u rasulu velike pare najbrže mogu zaraditi u finansijskoj i spoljnoekonomskoj sferi – jer je tadašnji savezni premijer SFRJ Ante Marković, u pokušaju da reformiše stari socijalizam, ukinuo državni monopol u bankarstvu i spoljnoj trgovini. Koristeći spomenute simpatije u vrhu državnog aparata Republike Srbije, ali verovatno i privatne interese vodećih komunističkih funkcionera, oni, uz dosta dosadne upornosti, a moguće i troškova za podmićivanje, obezbeđuju licencu za osnivanje prve privatne banke u Beogradu posle Drugog svetskog rata, Karić banke.

Osnivanje Karić banke je ključna tačka u usponu ove porodice. Za direktora te banke Karići su postavili Branka Dragaša, čiji stric je u to vreme bio viceguverner Narodne banke Jugoslavije, zadužen za kratkoročne dinarske kredite iz primarne novčane emisije. Ova rođaćka veza sigurno je dala doprinos brzom usponu Karić banke, jer je to vreme ubrzane inflacije u „ostatku Jugoslavije“, inflacije koja će polovinom 1993. godine prerasti u rekordnu, fantastičnu hiperinflaciju, kada su cene rasle dnevno i preko 100 odsto. Pojednostavljeno rečeno, oni su dobijali ogromnu masu dinarskih kredita, te dinare su munjevito po ulicama i sa državnim izvoznicima konvertovali u devize – a kada je vraćanje kredita prema centralnoj banci dospevalo, vraćali su ih sa desetim ili stotim delom tih deviza – pošto je dinar u međuvremenu ekspresno gubio vrednost prema stranim valutama. No i u tim poslovima pokazali su mudru opreznost i osećaj za realnost, pa ova banka nije ušla u takozvane „piramidalne poslove“ sa stanovništvom (poput Jugoskandika i Dafiment banke) koji su se završili velikim društvenim skandalima. Istina, i njihovi poslovi sa državnim firmama u suštini su počivali na istom principu (da se kamate na prethodne depozite servisiraju isključivo novim depozitima, a ne prihodima od finansijskih plasmana), ali su im partneri u tom poslu bili socijalistički direktori, a ne ojađeno stanovništvo – pa je rizik da neko zbog propalog depozita digne galamu bio zanemarljiv – zbog zajedničkog interesa vlasnika banke i socijalističkih direktora da se takve stvari zataškaju.

Dakle, možda još važnije od te igre dinar – devize – dinar (u oba smera), bilo je to što su direktori socijalističkih preduzeća u ovoj banci dobili poverljivog partnera s kojim su mogli da „zavezuju“ poslove od kojih su mogli imati i lične koristi – a da ti poslovi nisu bili pred očima njihovih radnika (kao u drugim „samoupravnim firmama“) ili radnika državnih banaka. Gazdujući privatnom bankom u koju su se slivali krupni novčani depoziti i preduzeća u takozvanoj „društvenoj svojini“, Karići su dobili široku mogućnost da svoje zahteve

prema državi podupru i raznovrsnim protivuslugama onima koji donose javne odluke, a istovremeno su dobili priliku i da za dobre honorare angažuju dobre ekonomske i pravne stručnjake, koji će im pomoći da svoje poslove izvuku i iz same Srbije koja se početkom devedesetih godina (zbog građanskog rata u Bosni) našla pod sankcijama Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija.

Kao i većina novih bogataša Srbije, Karići se u vreme svetskih sankcija okreću malobrojnim „pravoslavnim zemljama“ koje ili javno nisu poštovalе svetski embargo prema SRJ ili su ga tajno sabotirale – a najomiljenije države, u tom smislu, postale su Kipar i Rusija. Tako i Karići prvo osnivaju kompanije u Nikoziji i Moskvi. Na Kipru, ta firma preko koje se mnogo više od robe, transferiše novčani kapital Karića u inostranstvo, bila je „Yucycy ltd“, a u Moskvi je to nekoliko kompanija za spoljnu trgovinu, građevinarstvo i AKA banka. Evo samo dva primera koji pokazuju čime su se zapravo bavile kompanije na Kipru i u Rusiji.

Kad je reč o Kipru, uzmimo samo primer pokušaja braće Karić da se uključe u tada unosnu trgovinu jugoslovenskim dugovima (obveznicama NFA) čija cena je na sekundarnom tržištu hartija od vrednosti, posle zaključenja sporazuma SFRJ o njihovom reprogramu sa Londonskim klubom 1988. godine (konverzija 7,1 milijardi dolara dugovanja sa rokom otplate od 18 godina, uz 6 godina počeka), oscilovala između 44 i 64 odsto nominale, da bi se nakon uvođenja sankcija SB UN stropoštalala na 20 odsto nominale. Karići su tada preko „bratske“ firme „Coopex“ u Austriji i spomenutog „Yusyca“ u Nikoziji, kupili po neznanom (a sigurno niskom) kursu jugoslovenskih obveznica za 29,5 miliona dolara, računajući da će u ovoj operaciji dobro zaraditi kada cene tih vrednosnih papira porastu. Kasnije će se ispostaviti da su ovde imali lošu prognozu, pa su shvatili da Kipar, makoliko bio blagonaklon prema srpskim biznismeniima, ipak nije područje na kojem se veze politike i biznisa mogu brzo i višestruko unovčiti. U tom pogledu Rusija je pružala mnogo bolje izglede.

Evo i drugog primera Karićevih poslova u inostranstvu koji smo najavili, ovoga puta iz Rusije. Pored nekoliko firmi za trgovinu i građevinarstvo u Moskvi, Karići su odmah tamo, naravno, osnovali i AKA banku. Oni su tu banku najčešće koristili za jedan specifičan oblik konverzije jugoslovenskih dinara u devizna sredstva. Evo, na primer, slučaja Kulske banke, čije sedište je danas u Novom Sadu. Ta banka, koja se u SRJ u početku bavila najviše obrtom „vrućeg novca“, početkom devedesetih godina je jednog trenutka raspolagala značajnim iznosom dinara i od Karića je zatražila da otkupi devize predlažući mu veoma povoljan kurs razmene. Bogoljub Karić je ponudio sledeći aranžman: kupiće dinare za oko 3,5 miliona dolara preko AKA banke u Moskvi, ali je Kulska banka dužna da te devize odmah u toj banci oroči na 5 godina. Tako je Karić dobio dinare odmah, a Kulska banka ugovor o oročenom depozitu u

devizama u AKA banci u Moskvi. No, kada je protutnjalo pet godina i kada je novi direktor Kulske banke, koji je poslovanje te banke postavio na legalne osnove, zatražio isplatu depozita od AKA banke – sačekalo ga je iznenađenje. U toj moskovskoj banci pokazali su mu falsifikat predhodnog ugovora (izmenjena je stranica sa iznosom kredita i rokom oročavanja depozita) i ponudili mu da se, bez sudske parnice, nagode na pet i više puta manji depozit, koji pristaju odmah da isplate. Pošto je novi direktor Kulske banke to odbio, pokrenut je sudski spor u Moskvi, koji nije okončan sve do bankrotstva AKA banke krajem 2004. godine. U međuvremenu Karići su se povukli iz AKA banke i njene poverioce ostavili na cedilu.

Iz poslovanja u Beogradu i iz ove poslednje priče iz Moskve može se zaključiti da su Karići bili uvek dobro pravno savetovani i da su brzo shvatili da u zemljama u tranziciji ni sudski sistem ne funkcioniše (to jest da se uz nešto ulaganja kod srpskih i ruskih sudova može uvek postići ono što im odgovara).

Ta AKA banka, inače, uz verovatni dogovor sa Miloševićevim ministrima, bila je zamišljena kao banka sa dva osnovna cilja: da postepeno od međudržavne jugoslovensko-ruske Exim banke (kasnije, kada je privatizovana, Vexim banke) preuzme sva uzajamna plaćanja iz inače razvijene rusko-srpske trgovine – kako bi se smanjile neprijatnosti zvanične Rusije zbog kršenja trgovinskog i finansijskog embarga prema Miloševićevom režimu, te da finansijski opslužuje građevinske poduhvate Karića u Rusiji i novostvorenim državama oko nje (republikama nekadašnjeg Sovjetskog saveza).

Prvi cilj, da postane osnovna banka za međudržavna plaćanja, ostvaren je u relativno malom obimu, jer se sudarila sa drugim interesnim lobijima u Beogradu i Moskvi, a u nju, koliko se zna, Milošević nije položio neki deo ili neki ozbiljniji deo državnih deviznih rezervi – što je Karić verovatno očekivao. (Tek posle sloma Miloševićevog režima, novi guverner NBJ Mladan Dinkić položiće deo državnih deviznih rezervi u Vexim banku u Moskvi, što je i danas operacija pod znakom pitanja, koju često koriste njegovi politički protivnici da dokažu da je i novi režim „mutio“ sa državnim novcem preko Rusije).

Drugi cilj, da opslužuje Karićeve firme u Rusiji, posebno one iz građevinarstva, bio je ostvaren i doskora je davao dobre profite. Karići su, naime, građevinarskom delatnošću u Rusiji počeli da se bave tako što su shvatili da mnogi, u vreme svetskih sankcija, nedovoljno uposleni i bedno plaćeni srpski građevinski stručnjaci u Beogradu imaju dobre svetske reference i da imaju iskustva i sa kreditima Svetske banke za obnovu i razvoj. Tako su Karići zapravo počeli da se bave građevinskim i finansijskim posredovanjem u Rusiji, u vreme kada se Moskva obnavljala i gradila uz pomoć svetskih kredita. Srpsko građevinarstvo, to jest građevinske firme iz Srbije, od ovih poslova nisu imale gotovo ništa. Karići su iz Srbije uzimali uglavnom projektante i inženjere, te

u početku građevinske radnike, dok nisu shvatili da su oni iz same Rusije ili Turske – još jeftiniji. No, u Moskvi su doista imali nekoliko referentnih poslova – kao, na primer, izgradnju zgrade Ruske centralne banke.

S čim se sve drugo bavila spomenuta Karićeva AKA banka u Moskvi, malo je poznato. Imajući iskustvo iz Beograda oni su verovatno preko nje „kupovali“ deo ruske naučne elite pa su tako omogućili i sebi i političkim zaštitnicima titule akademika. Tako je pored Bogoljuba Karića i Miloševićeva supruga Mirjana Marković postala ruski akademik. Preko te banke su plaćane posete ruskih delegacija Beogradu, kao bi se smanjila i politička izolacija Miloševićevog režima i kako bi se u srpskoj javnosti obnovila tradicionalna ljubav prema pravoslavnoj velikoj Rusiji i vera da je Srbija pod njenom svetskom zaštitom, itd. Da li je AKA banka služila i za neke druge tajne transfere između Rusije i Miloševića i da li je ona plaćala održavanje Miloševićevoj porodici koja je izbegla iz Beograda – još se ne zna, ali je jasno da su je Karići napustili, verovatno zato što su presušili i spomenuti transferi ili su procenili da oni moraju ići preko nekog drugog kanala. Nije još poznato ni da li je AKA banka imala i neke druge akcionare iz Srbije ili iz nove elite u Rusiji – ali tragovi o takvim eventualnim saučesnicima u ovom bankarskom poslu verovatno će brzo nestati nakon likvidacije ove banke.

Čini se, takođe, da su mogućnosti za Karićevo građevinsko posredovanje danas gotovo presušile, jer najstariji od braće Karić, Dragomir, koji je vodio te poslove – sve je češće u Beogradu i sve češće se u Srbiji bavi promocijom političke stranke Bogoljuba Karića koja se zove Pokret snaga Srbije (po ugledu na Berlusconijev stranku u Italiji). U stvari, izgleda da je vreme veoma unosnih poslova u Rusiji za Kariće prošlo – jer je u međuvremenu tamo zavladao žestoka konkurencija velikih multinacionalnih firmi i samih krupnih ruskih bogataša.

Pokušaji Karića da se u Rusiji bave trgovinom agrarnim proizvodima, pa i metalima i drugom robom koja je na prelazu od osamdesetih u devedesete godine 20. veka u ovoj velikoj državi, tada u raspadu, bila veoma jeftina – koliko se zna, nisu bili uspešni, ali je jedna od tih firmi iz Moskve, BK trejd, srećno iskorišćena da 1994. godine posluži kao osnivač beogradskog Mobtela, firme za mobilnu telefoniju, koju su Karići osnovali sa Javnim preduzećem PTT Srbija. No, ova priča se mora ispričati nešto detaljnije, pošto nas ona vraća na aktuelni veliki posao – pokušaj ruske Alfa grupe da (za svotu koja se može proceniti na iznos između pola i milijardu dolara) početkom ove, 2005. godine preuzme Karićev Mobtel.

Naime, u tom duže od decenije misterioznom ugovoru koji je zaključen na Kipru, 15. aprila 1994. godine, Sistem „Braća Karić-BK trejd“ iz Moskve se obavezao da u osnivački kapital zajedničkog preduzeća mobilne telefonije sa JP

PTT Srbija, od ukupno 130 miliona dolara, unese 1 milion dolara u gotovini i još 65,35 miliona u opremi, te da za taj ulog stekne pravo na 51 odsto vlasništva novog preduzeća (kontrolni paket) i monopolsku koncesiju na tržište Srbije na 20 godina. Karići su dali Mobtelu taj milion u gotovini, a šta su eventualno u gotovini „dodali“ drugim ljudima koji su morali da „proguraju“ ovaj neobični ugovor kroz tadašnji Miloševićev sistem (koji je bukvalno zabranjivao prekoračenje polovine privatnog ili stranog vlasništva u preduzećima koja obavljaju javne usluge), ni do danas nije tačno utvrđeno. No, kad je reč o ulogu u dogovorenoj opremi, oni su, prema Zoranu Markoviću (nekadašnjem vlasniku „Belpadžeta“ u Beogradu, kome su Karići preuzeli ovu kompaniju jednim manevrom preko Kanade, koji je još predmet sudskog spora) u Mobtel zapravo uneli samo prevaziđenu GSM opremu iz Rusije, koju ni Rusi nisu više hteli da ugrade u svoje sisteme, a koja je navodno vredela manje od 5 miliona dolara (a koliko je doista plaćena, to je opet drugo pitanje). Sada se na osnovu „Eriksonovih“ faktura spominje podatak da su Karići u zajednički poduhvat ipak uneli opremu od 17 miliona dolara (mada se iz tih faktura ne vidi još jedna zanimljiva mogućnost, da su od te firme dobili robni kredit, po osnovu prethodno zaključenog ugovora o koncesiji), ali da je ona, moguće preko falsifikovanih kupoprodajnih i carinskih dokumenata, „narasla“ do traženih 65 miliona dolara.

Pojednostavljeno, postoji sumnja da je osnivački ulog Karića u Mobtelu naduvan „prevarnim radnjama“ – mada nije isključeno da je sve to kasnije pokriveno iz tekućeg profita koji je godinama rastao za navodno samo 2 do 5 miliona dolara godišnje, da iznenada Mobtel 2001. godine, po svom knjigovodstvu, padne u gubitak od oko 2 miliona dolara. Sve do 2004. godine, u stvari, Mobtel navodno nije imao profita i suvlasnik, državna firma JP PTT (Pošta) zbog toga nije dobila ni dinara dividendi, mada je golim okom bilo vidljivo da broj Mobtelovih pretplatnika raste brzinom od oko 100.000 mesečno. Ukratko, ovaj slučaj je ispitivalo već nekoliko državnih komisija, a poslednji put komisija Koštuničine Vlade Srbije, koja je avgusta 2004. godine utvrdila da Karići u osnivačkom kapitalu Mobtela imaju ne 51 odsto, nego 41,77 odsto, to jest da je država zapravo većinski vlasnik ove unosne kompanije.

Slučaj Mobtel je danas pred arbitražnim sudom u Cirihu, zanimljivo – na inicijativu samih Karića. Oni su se u početku, krajem 2003. godine, verovatno nadali da će na ovom sudu glatko dokazati da su ipak vlasnici preko 51 odsto vlasništva nad Mobtelom, ali su u toj nadi izgleda pokolebani, jer je država ovaj spor (prvi među mnogobrojnim sporovima koje je ranije uvek gubila protiv Karića, uvek pred srpskim sudovima) shvatila veoma ozbiljno. Verovatno osećajući da Srbija u Cirihu ipak može dokazati da njihova ruska filijala „BK trejd“ nije ispunila osnivački ugovor i da država zapravo ima u beograds-

koj kompaniji mobilne telefonije lavovski većinski udeo, Karići su, opet u Rusiji, početkom 2005. godine, pronašli partnere koji će preuzeti „BK trejd“, a zapravo Mobtel u Beogradu. Oni su požurili u suštini da budu prodavci većinskog udela, za koji se, naravno, uvek daje mnogo bolja cena nego za manjinski udeo u bilo kojoj firmi. Tako su 4. marta ove godine saopštili da je „BK trejd“ prodat ruskoj mega kompaniji Alfa grupa (kapital ove kompanije procenjuje se na 3,2 milijarde dolara), ali nisu pri tome izneli ništa konkretnije o sadržini ove transakcije, a, pogotovu, još nisu dali nikakve informacije o ceni prodaje.

Dakle i ovaj transfer još je pod velom misterije, jer ni ruska strana ne daje preciznije informacije, pa se zapravo ne zna je li ugovor o prodaji „BK trejda“ zaključen, koliko je za njega plaćeno i koji udeo ove firme u beogradskom Mobtelu je zapravo prodat (zbog spornih 9 odsto udela).

Prema informacijama koje se mogu dobiti preko interneta, ispada da je 2004. godine imovina Mobtela procenjena na 18 milijardi dinara, da je te godine prihod bio 15 milijardi dinara, dobit 2 milijarde dinara, tržišno učešće u Srbiji 50 odsto, broj korisnika 1,9 milion, pokrivenost teritorije 88 odsto, pokrivenost stanovništva 95 odsto – te da je „prodajna cena“ milijardu dolara. To, međutim, ne znači da su Karići od Alfa grupe za Mobtel doista dobili milijardu dolara (ako je ugovor ipak zaključen bez neke pravne rezerve), jer ako se pođe od spomenute dobiti (po prinosnoj metodi) tržišna vrednost Mobtela bi mogla biti i samo 200 miliona evra, a, naravno, i mnogo veća (u zavisnosti koliko je kupac spreman da plati).

Eventualno ugovorena cena s ruskim kupcem još se krije iz mnogih razumljivih razloga, ali to ne sprečava emisiju mnogih špekulacija u privrednim krugovima o tome koliko je Karić i do sada stvarno bio vlasnik Mobtela, a koliko su već i ranije njegovi skriveni ortaci bili i neki ruski novobogataši – pa se sada, navodno, samo legalizuje predhodno stanje. Druga priča polazi od toga da su Karići već duže vreme u finansijskim teškoćama (jer su se preinvestirali, a blokirani im je pristup srpskim bankama), pa su prinuđeni na prodaju zbog dugova u Rusiji (ili Srbiji) čija otplata se više ne može odlagati. Treća priča polazi od toga da su Karići procenili da će Srbija, kao država, biti manje tvrdoglava u sporu pred Ciriškom arbitražom ukoliko se parnica nastavi sa ruskom Alfa grupom, tim pre što je možda Alfa navodno spremna da kupi i državni deo Mobtela po povoljnoj ceni. O svemu tome se, moguće, već razgovaralo na sastanku predstavnika Alfa grupe, Bogoljuba Karića, ruskog ambasadora u Beogradu Aleksejeva i premijera Vlade Srbije dr Vojislava Koštunice, 4. marta 2005, kada je i saopštena vest o ovoj transakciji.

Najekspoziraniji čovek u ovom poslu iz Alfa grupe je Gleb Fetisov, predsednik Alfa telekoma (preduzeća koje je deo konzorcijuma Alfa grupe), čovek

koga je ruski magazin Finans ove godine svrstao na 42. mesto među ruskim bogatašima, sa kapitalom od 850 miliona dolara. Reč je o ekonomisti koji se specijalizovao za bankarstvo. On je od 1993. do 2001. godine bio predsednik Alfa Eko, da bi u leto prošle godine došao na današnju poziciju. Paralelno sa biznisom bavio se i politikom, pa je 2001. godine bio izabran za člana Save-ta federacije iz Voronješke oblasti, a u ovom političkom telu bio je zamenik predsednika Komiteta za finansije (ali mu mandat ističe ovog proleća).

Karići su u Fetisovu, dakle, našli čoveka koji je po vezama sa politikom sličan njima samima i koji je verovatno i dalje u dobrim vezama sa moćnim političkim centrima u Moskvi, kao što su oni bliski sa sličnim centrima u Beogradu. No, i Karići i Fetisov verovatno već osećaju posledice kakvog-takvog sređivanja situacije u Rusiji i Srbiji, pa njihovi poslovi više ne mogu ići mimo sistema. Zbog toga nije verovatno da će Karići nastaviti da investiraju u Rusiji, kao što se već primećuje da se smanjuje tempo njihovih novih poslova u Srbiji. No, naćiće već oni neku drugu zemlju gde je pravni poredak nešto mekši i gde su profiti daleko od fiskalnih makaza.